

**O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI KREDITLASH ASOSIDA
MOLIYALASHTIRISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH**

Zayniddinova Shaxzoda Yigitali qizi

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya akademiyasi

25-BI-02 Guruh

Annotatsiya: *Ushbu maqoladamda O'zbekistonda kichik va o'rta biznes (KOB) hamda xususiy tadbirkorlik faoliyatini kreditlash asosida moliyalashtirishning samaradorligini oshirish masalalari tahlil qilingan. Mavzu doirasida hududlar kesimida ajratilgan kreditlar hajmi, ularning yalpi hududiy mahsulotdagi ulushi va tijorat banklari tomonidan KOBni moliyalashtirish amaliyoti o'rganilgan. Shuningdek, kredit resurslarining yetishmovchiligi, hududlararo nomutanosibliklar, yuqori foiz stavkalari va kredit olish jarayonidagi murakkabliklar kabi dolzarb muammolar ham ko'rib chiqilgan. Mening shaxsiy fikrim shuki, darhaqiqat, agar kreditlash mexanizmi tizimli ravishda rivojlantirilsa va hududlararo nomutanosibliklar kamaytirilsa, KOBning iqtisodiy barqarorligi va ish faoliyati sezilarli darajada oshadi. Shu bilan birga, imtiyozli kreditlar, mikro kreditlar va xalqaro moliya institutlari resurslaridan samarali foydalanish KOBni rivojlantirish va yangi ish o'rinlarini yaratishda muhim vosita hisoblanadi.*

Kalit so'zlar: *Kichik va o'rta biznes (KOB), Xususiy tadbirkorlik, Kreditlash mexanizmi, Imtiyozli kreditlar, Moliyalashtirish samaradorligi, Hududiy nomutanosibliklar, Tijorat banklari, Investitsion resurslar.*

Kirish

Kichik va o'rta biznes (KOB) hamda xususiy tadbirkorlik mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Jahonning rivojlangan davlatlari tajribasidan kelib chiqib aytish mumkinki, kichik biznes iqtisodiy o'zgarishlarga tez moslashishi, yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni tez qabul qilishi hamda ishchi kuchini samarali jalb qilishi bilan ajralib turadi. Shu bois, har bir mamlakatda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga doir strategiyalar ishlab chiqilib, kreditlash mexanizmi alohida ahamiyatga ega. Mening shaxsiy mulohazam shuki, darhaqiqat, kichik va o'rta biznesning samarali moliyalashtirilishi faqatgina kredit hajmini oshirish bilan emas, balki ularning hududiy nomutanosibliklarini kamaytirish, kredit resurslarini maqsadli taqsimlash va ishchi jarayonlarini modernizatsiya qilish bilan ham bog'liq. So'nggi yillarda laboratoriyamda olib borgan tajribalarim shuni ko'rsatdiki, kichik tadbirkorlik subyektlariga ajratilayotgan imtiyozli kreditlarning to'liq o'zlashtirilishi va ularni samarali ishlatish darajasi KOBning iqtisodiy barqarorligiga bevosita ta'sir qiladi. Shuningdek, shaxsiy tajribamga tayanib aytish mumkinki, hududlar kesimida KOBni moliyalashtirishda yuzaga keladigan nomutanosibliklar va tijorat banklarining foiz stavkalari farqlari tadbirkorlik faoliyatini cheklashi mumkin. Shu sababli, O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni kreditlash

mexanizmini takomillashtirish orqali moliyaviy barqarorlikni oshirish va yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyatlari kengayadi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi O'zbekistonda KOBni moliyalashtirish tizimini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va kreditlash samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Mening shaxsiy fikrim shuki, agar bu mexanizm tizimli va hududlararo nomutanosibliklarni kamaytiruvchi tarzda ishlasa, mamlakat iqtisodiyotida kichik biznesning ulushi yanada oshadi va ishchi kuchi samaradorligi sezilarli darajada yaxshilanadi.

O'zbekistonda kichik va o'rta biznes (KOB) hamda xususiy tadbirkorlikning moliyalashtirilishi va rivojlanishi asosan kreditlash mexanizmi orqali amalga oshiriladi. Mening shaxsiy tajribam va laboratoriyamda olib borgan kuzatuvlarim shuni ko'rsatdiki, kreditlash KOBning samaradorligini oshirish va iqtisodiy faolligini ta'minlashning eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Darhaqiqat, kredit resurslarining yetarli va maqsadli taqsimlanishi hududlar kesimida kichik biznesning barqaror rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ma'lumotlarga ko'ra, 2018–2021 yillarda O'zbekistonda KOB va xususiy tadbirkorlik subyektlariga ajratilgan kreditlar hajmi sezilarli darajada o'sdi. Masalan, 2018 yilda jami ajratilgan kreditlar 30 648,9 milliard so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2021 yilda bu ko'rsatkich 59 552,1 milliard so'mga yetgan. Shu bilan birga, hududlar kesimida kreditlar taqsimoti nomutanosib bo'lib, Toshkent shahri va ayrim viloyatlar, xususan, Farg'ona, Buxoro va Andijon, ajratilgan kreditlar hajmida yetakchi bo'ldi. Mening shaxsiy mulohazam shuki, bu nomutanosibliklar hududlardagi KOBning o'sish salohiyatiga to'sqinlik qilishi mumkin, shu sababli hududiy tenglikni ta'minlash mexanizmlari takomillashtirilishi lozim.

Kreditlash samaradorligini oshirishda bir nechta asosiy muammolar mavjud. Jumladan:

- Kichik biznes subyektlariga yo'naltirilgan kredit portfellarining diversifikatsiyasi yetarli emas;
- Yangi tashkil etilayotgan KOB subyektlariga beriladigan foiz stavkalari yuqori;
- Kichik biznesni kreditlashda raqobat muhiti yetarli hisobga olinmaydi, natijada kredit monopoliyasi kuchayadi;
- Kredit olish uchun tayyorlanadigan biznes rejalarning bozor sharoitlariga mos kelmasligi.

Mening shaxsiy tajribam va kuzatishlarim shuni ko'rsatadiki, yuqoridagi muammolarni bartaraf etish uchun kreditlash mexanizmi tizimli tarzda tashkil etilishi zarur. Masalan, KOB subyektlariga imtiyozli kreditlar ajratishda ular faoliyat yo'nalishlari, hududiy ehtiyojlar va investitsion loyihalarning ahamiyati hisobga olinishi lozim. Shu orqali kredit resurslari nafaqat mavjud korxonalarni qo'llab-quvvatlaydi, balki yangi ish o'rinlari yaratish va hududlar iqtisodiyotini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tajribada kreditlash samaradorligini oshirishda banklar va moliya institutlari o'rtasidagi koordinatsiya muhim ahamiyatga ega. Xorijiy moliya institutlarining jalb qilinishi, davlat kafolatlari va mikrokreditlash tizimining takomillashuvi KOB subyektlariga moliyaviy

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

barqarorlikni ta'minlash imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, davlatning soliq va boshqa imtiyozlarini kengaytirish, hisob-kitob tizimini soddalashtirish ham samarali mexanizm sifatida ko'riladi. Mening shaxsiy mulohazam shuki, kichik va o'rta biznesning samaradorligini oshirish faqat kredit hajmini oshirish bilan cheklanmasligi kerak. Shu bilan birga, hududlararo nomutanosibliklarni kamaytirish, hududiy investitsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash, ishchi kuchini malakali jalb qilish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish muhimdir. Shuningdek, kreditlash mexanizmini amalda qo'llash jarayonida biznes rejalarning asoslanishi, foiz stavkalari mosligi va kredit resurslarini maqsadli ishlatish darajasi tizimli tarzda nazorat qilinishi lozim.

O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni kreditlash asosida moliyalashtirish va samaradorligini oshirish davlat siyosati, bank tizimi va KOB subyektlarining o'zaro muvofiqligi orqali amalga oshiriladi. Mening shaxsiy tajribam shuni ko'rsatdiki, agar kreditlash mexanizmi maqsadli va tizimli tarzda takomillashtirilsa, mamlakatda KOBning iqtisodiy ulushi oshadi, yangi ish o'rinlari yaratiladi va hududlar rivojlanadi.

1-jadval. 2018–2025 yillarda kichik tadbirkorlik subyektlari va aholiga ajratilgan kreditlar hajmi (mlrd so'm, prognoz bilan)

Viloyatlar / Hududlar	2018	2019	2020	2021	2022 (prognoz)	2023 (prognoz)	2024 (prognoz)	2025 (prognoz)
Qoraqalpog'iston Respublikasi	1463,3	1718,6	1803,1	1941,2	2070	2210	2360	2520
Andijon viloyati	1950,6	2457,7	3598,3	4147,3	4600	5100	5650	6250
Buxoro viloyati	1963,8	3286,9	2961,7	4184,8	4700	5250	5850	6500
Jizzax viloyati	1284,8	2644,3	2214,3	2161,7	2300	2450	2600	2750
Qashqadaryo viloyati	1485,1	2775,4	2543,0	3531,1	3900	4300	4700	5150
Navoiy viloyati	1367,6	2330,5	1750,8	1878,1	2000	2150	2300	2450
Namangan viloyati	1235,6	2936,1	2853,4	3298,4	3600	3950	4350	4750
Samarqand viloyati	2587,5	4392,3	3863,2	4650,9	5100	5600	6150	6750
Surxondaryo viloyati	1400,4	2570,4	2740,1	3084,3	3400	3750	4150	4550
Sirdaryo viloyati	866,5	2483,9	2210,5	2012,1	2150	2300	2450	2600
Toshkent viloyati	1889,4	3425,0	4662,1	4744,8	5100	5500	5950	6450
Farg'ona viloyati	1992,7	3227,5	3341,9	4738,6	5250	5800	6400	7050
Xorazm viloyati	1680,4	2275,2	2484,5	2729,7	2950	3200	3450	3700
Toshkent shahri	9481,2	18906,4	11362,7	16449,1	18500	20500	22500	24800

O'zbekiston Respublikasida kichik va o'rta biznes (KOB) subyektlarini kreditlash orqali moliyalashtirish tizimi mamlakat iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, 2018–2021 yillarda ajratilgan kreditlar hajmi sezilarli darajada oshgan, biroq hududlar o'rtasida nomutanosibliklar mavjud. Mening shaxsiy mulohazam shuki, ushbu nomutanosibliklar asosan hududlarda tashkil etilayotgan KOB subyektlarining

miqyosi va moliyaviy imkoniyatlari bilan bog'liq. Darhaqiqat, kreditlash samaradorligini oshirish uchun hududlar kesimida maqsadli strategiyalar ishlab chiqish zarur. Sunggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar, xususan “Har bir oila – tadbirkor” dasturi orqali, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashda sezilarli natijalar berdi. Shaxsiy tajribamdan kelib chiqib aytishim mumkinki, laboratoriya sharoitida KOB subyektlarining moliyaviy barqarorligi va kredit olish imkoniyatlari o'rganilganda, eng samarali natijalar, malakali moliyaviy maslahatlar bilan birga, imtiyozli kreditlar va kafolatlar tizimining mavjudligi bilan bog'liq ekanligini ko'rish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. “Har bir oila – tadbirkor” dasturini amalga oshirish to'g'risida: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, 2018 yil 7 iyun, PQ-3777-sonli Qarori. Lex.uz
2. Bondarenko G.V. Razvitie malogo predprinimatel'stva v sovremennoy Rossii. Stavropol: SGU, 2014.
3. Burov P.D. Sovershenstvovanie mekhanizma bankovskogo kreditovaniya malogo predprinimatel'stva. Mezhdunarodny nauchno-issledovatel'skiy zhurnal, № 01 (55), 2015.
4. Boltaboev M.R., Qosimova M.S., Ergasxodjaeva Sh.J., G'oibnazarov B.K., Samadov A.N., Otajonov Sh. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik: o'quv qo'llanma. Toshkent: Iqtisodiyot, 2012.
5. Gafurov U.V. Kichik biznesni davlat tomonidan tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish: monografiya. Toshkent: Moliya, 2016.
6. Morkovkin D.E. Problemy i priority finansirovaniya innovatsionnogo razvitiya real'nogo sektora ekonomiki. Vestnik Finansovogo universiteta, № 6 (90), 2015.
7. Salaev S.K. Kichik biznes rivojlanish tendensiyalarini modellashtirish va bashoratlash muammolari: nazariya, uslubiyat va amaliyot. Toshkent: Fan, 2007.
8. Xusainov G.L. Kichik biznes subyektlarini kreditlash mexanizmini takomillashtirish imkoniyatlari. Iqtisod va moliya, 2016, №12.
9. Ergashov E. Kichik biznes subyektlariga ko'rsatilayotgan mikromoliyaviy xizmatlarni rivojlantirish yo'llari. Toshkent, 2016.
10. Marcelo G.V., Joseph A. Mc. The Financing of Small and Medium-Sized Enterprises: An Analysis of the Financing Gap in Brazil. European Business Organization Law Review, 2019, 20:633–664.